

Asia: VN/20868/2026

Lausuntopyyntö luonnoksesta koskien alle 15-vuotiaana rikollisesta teosta epäillyn säilöönottamista

Lausunnonantajan lausunto

1. Esityksen tavoitteiden toteutuminen

Vastaavatko esitysluonnoksen ehdotukset esitysluonnokselle asetettuja tavoitteita?

Kyllä osittain

Perustelut:

Esitysluonnoksen tavoite on sinänsä hyväksyttävä: vakavien alle 15-vuotiaiden tekemiksi epäiltyjen rikollisten tekojen selvittäminen, lapsen lastensuojelutarpeen arviointi ja lapsen irrottaminen vakavasta rikollisesta ympäristöstä. Luonnoksessa tunnistetaan, että nykyiset keinot, kuten alle 12 tunnin kiinniotto ja enintään 24 tunnin läsnäolovelvollisuus, voivat olla riittämättömiä tietyissä vakavissa tilanteissa .

Tavoitteiden ja keinon välillä on kuitenkin jännite. Säilöönotto perustellaan lapsen edulla ja lastensuojelutarpeen selvittämisellä, mutta sen käytännön edellytyksiin sisältyy myös esitutinnan sotkemisvaara . Tällöin sääntely liikkuu lastensuojelullisen toimenpiteen ja rikosprosessuaalisen pakkokeinon rajapinnalla. Tämä voi muodostaa valtiosääntöisesti ongelmallisen välitilan: alle 15-vuotiaasta ei saa pidättää, mutta häneen kohdistettaisiin pidättämistä muistuttava vapaudenmenetys toisella nimikkeellä.

2. Ehdotuksen tarpeellisuus

Pidättekö tarpeellisenä, että alle 15-vuotias rikoksesta epäilty voidaan ottaa poliisin säilöönottotiloihin esitutinnan turvaamiseksi yli 24 tunniksi?

Kyllä osittain

Perustelut:

On ymmärrettävää, että aivan poikkeuksellisissa tilanteissa viranomaisilla voi olla tarve estää vakavan rikoskokonaisuuden sotkeminen ja samalla arvioida lapsen välitön suojelutarve.

Tarpeellisuus ei kuitenkaan yksin riitä, vaan sääntelyn tulee täyttää perusoikeuksien rajoitusedellytykset: täsmällisyys, tarkkarajaisuus, välttämättömyys, suhteellisuus ja oikeusturva.

Yli 24 tunnin säilöönotto poliisin tiloissa on erittäin voimakas puuttuminen alle 15-vuotiaan henkilökohtaiseen vapauteen. Luonnos itsekin toteaa, että lapsen vapaudenmenetykseen on turvauduttava viimesijaisesti ja mahdollisimman lyhytaikaisesti. Tämän vuoksi yli 24 tunnin säilöönotto voisi olla hyväksyttävä vain, jos laissa säädetään huomattavasti nykyistä täsmällisemmin tuomioistuinkontrollista, lapsen avustajasta, kuulemisesta, sosiaaliviranomaisen itsenäisestä roolista sekä siitä, miksi lastensuojelulain mukaiset keinot eivät riitä.

3. Säilöönoton enimmäiskesto

Mikä seuraavista säilöönoton enimmäiskestoista on mielestänne tarkoituksenmukaisin vaihtoehto?

48 tuntia

Perustelut:

72 tunnin enimmäiskesto vaikuttaa alle 15-vuotiaan kohdalla liian pitkältä suhteessa lapsen oikeuksien sopimuksen ja perustuslain 7 § 1 momentti vaatimuksiin. Luonnoksessa todetaan, että jo lyhytaikainen vapaudenriisto voi aiheuttaa haittaa lapsen hyvinvoinnille. Siksi sääntelyn tulisi rakentua mahdollisimman lyhyen enimmäisajan varaan.

36 tuntia voisi olla lapsen oikeuksien kannalta ensisijainen, mutta käytännön viranomaistoiminnan kannalta 48 tuntia voi olla perusteltu kompromissi. 60 tai 72 tuntia kasvattaa riskiä siitä, että poliisin säilytystiloista tulee tosiasiallinen lastensuojelun sijoituspaikka, vaikka tilat eivät lähtökohtaisesti ole lapsen kasvatukselliseen tai hoidolliseen tarpeeseen suunniteltuja. Luonnoksessa todetaan, ettei alaikäistä varten ole poliisilla omia säilytyshuoneita.

4. Säilöönoton edellytykset

Onko säilöönoton edellytykset (pakkokeinolaki 806/2011 5 a § 1mom) määritelty mielestänne riittävän selkeästi ja tarkoituksenmukaisesti?

Kyllä osittain

Perustelut:

Edellytykset sisältävät tärkeitä rajoittavia elementtejä: välttämättömyys, lapsen etuun liittyvä selvittämistarve, rikoksen vakavuus ja sotkemisvaara. Ne eivät kuitenkaan ole kaikilta osin riittävän täsmällisiä.

Erityisesti ilmaisu "muu hänen etuunsa liittyvä selvittämistarve" on avoin. Se voi laajentaa säilöönoton käyttöalaa tavalla, jota on vaikea ennakoida. Hallintolain näkökulmasta ongelmallista on myös se, että poliisi päättäisi vapaudenmenetyksestä, vaikka perusteeksi asetetaan lastensuojelullinen tarve. Lastensuojelutarpeen arviointi kuuluu sosiaaliviranomaiselle, ei poliisille.

Lisäksi huoltajalle ilmoittamisesta voidaan poiketa, jos ilmoittaminen olisi lapsen edun ja asian selvittämisen vastaista. Tämä kohta vaatii täsmennystä, koska rikostutkinnallinen intressi ei saa syrjäyttää lapsen oikeutta perhe-elämään, avustajaan ja turvalliseen aikuiseseen.

5. Säilöönoton soveltamiskynnys

Mikä säilöönoton soveltamiskynnystä koskevista vaihtoehtoista on näkemyksenne mukaan perustelluin? Vaihtoehdot on kuvattu tarkemmin liitteessä "Vaihtoehtotarkastelu säilöönoton enimmäiskestosta ja soveltamiskynnyksestä".

Valitkaa yksi vaihtoehto:

V2

Perustelkaa vastauksenne. Perusteluissa voi ottaa kantaa myös säilöönoton enimmäiskestoon sekä siihen, muodostavatko soveltamiskynnys ja enimmäiskesto toimivan kokonaisuuden.

V1 on liian laaja, koska yhden vuoden enimmäisrangaistuskynnys voi kattaa tekoja, joiden perusteella alle 15-vuotiaan säilöönotto olisi suhteellisuusperiaatteen kannalta liian ankaraa.

V2 on valtiosääntöisesti perustellumpi, koska se rajaa säilöönoton rikoksiin, joista ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta. Tällöin sääntely kohdistuisi selvemmin vakaviin tekoihin.

V3 sisältää luettelon rikosnimikkeistä, mutta voi johtaa osin epä johdonmukaiseen soveltamiseen. Luettelomalli voi olla tarkkarajainen, mutta samalla se voi jättää ulkopuolelle vakavia tekoja tai sisällyttää tekoja, joissa säilöönotto ei yksittäistapauksessa ole välttämätön.

6. Vaikutukset lapseen

Mitä vaikutuksia ehdotuksella arvioitte olevan alle 15-vuotiaiden lasten oikeuksiin, hyvinvointiin ja asemaan?

Ehdotuksella olisi merkittäviä vaikutuksia alle 15-vuotiaiden lasten oikeuksiin, hyvinvointiin ja asemaan. Kyse on lapsista, jotka eivät ole rikosoikeudellisessa vastuussa. Tästä huolimatta heihin kohdistettaisiin uusi, rikosprosessuaalinen vapaudenmenetys.

Perustuslain 6 § 3 momentti mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Siksi sääntelyyn tulisi lisätä nimenomainen velvollisuus kuulla lasta, varmistaa avustajan saatavuus ja arvioida lapsen kehitystaso ennen säilöönottoa.

Lastensuojelulain näkökulmasta ongelmallista on, että lapsen suojelun tarvetta arvioidaan poliisin säilytystiloissa. Tämä voi hämärtää lastensuojelun ja rikosprosessin eroa. Lastensuojelutoimet eivät saa muuttua tosiasiallisesti rangaistusluonteisiksi.

7. Vaikutukset viranomaistoimintaan

Mitä vaikutuksia ehdotuksella arvioitte olevan viranomaisten toimintaan ja yhteistyöhön (esim. poliisi ja hyvinvointialueet)?

Ehdotus lisäisi poliisin ja hyvinvointialueiden yhteistyötä. Tämä on sinänsä myönteistä, mutta käytännössä se voi aiheuttaa merkittäviä järjestämisvaikeuksia. Luonnoksen mukaan hyvinvointialueen viranhaltijan tulisi olla fyysisesti läsnä poliisin säilytystilassa koko säilöönoton ajan. Tämä voi olla erityisesti öisin, viikonloppuisin ja pienillä hyvinvointialueilla vaikeasti toteutettavaa.

Hallintolain kannalta on myös tärkeää, että viranomaisten toimivaltasuhteet ovat selkeät. Poliisi ei saa tosiasiallisesti ohjata lastensuojelun päätöksentekoa, eikä sosiaaliviranomaisen läsnäolo saa jäädä muodolliseksi suojakeinoksi.

8. Vaikutukset esityksen tavoitteiden näkökulmasta

Miten arvioitte ehdotetun sääntelyn vaikutuksia rikosten selvittämiseen sekä yleisemmin sisäiseen turvallisuuteen?

Sääntely voisi parantaa vakavien rikoskokonaisuuksien selvittämistä tilanteissa, joissa on konkreettinen sotkemisvaara. Tämä voi tukea myös muiden alaikäisten uhrien suojaa.

Vaikutus sisäiseen turvallisuuteen ei kuitenkaan saa perustua oletukseen, että alle 15-vuotiaan vapaudenmenetys olisi yleinen ennaltaehkäisevä väline. Rikoslakiin sisältyvä rikosoikeudellisen vastuun ikäraja menettäisi osittain merkitystään, jos vastuuikä alittaviin lapsiin kohdistetaan rikosprosessuaalisesti hyvin ankaria toimia laajalla soveltamiskynnyksellä.

9. Toteuttamiskelpoisuus

Onko ehdotus mielestänne käytännössä toteuttamiskelpoinen?

Kyllä osittain

Perustelut:

Ehdotus on toteuttamiskelpoinen vain, jos siihen lisätään vahvemmat oikeusturvatakeet. Näitä ovat ainakin:

tuomioistuinkontrolli, jos säilöönotto ylittää 24 tuntia

pakollinen oikeudellinen avustaja

lapsen kuuleminen ikä- ja kehitystason mukaisesti

kirjallinen ja yksilöity välttämättömyysarvio

sosiaaliviranomaisen itsenäinen arvio ennen päätöstä

selkeä sääntely lapselle soveltuvista tiloista

jälkikäteinen valvonta ja tilastointi

Ilman näitä takeita sääntelyyn liittyy riski perustuslain 6 § 3 momentti, perustuslain 7 § 1 momentti, perustuslain 21 §, yhdenvertaisuuslain 1 § sekä lastensuojelulain 4 §(1 luku) periaatteiden kannalta.

10. Muut huomiot

Muut mahdolliset huomiot ehdotuksesta

Esityksen keskeinen sisäinen jännite on siinä, että säilöönottoa perustellaan lapsen edulla, mutta sen rakenne muistuttaa rikosprosessuaalista pakkokeinoa. Tämä voi johtaa siihen, että lastensuojelullinen kieli peittää tosiasiallisen rikostutkinnallisen tarkoituksen. EIT oikeuskäytännössä on korostettu, että vapaudenmenetyksen arvioinnissa ratkaisevaa on toimenpiteen todellinen tarkoitus eikä pelkkä kansallinen nimike .

Lausunnonantaja katsoo, että sääntelyä voidaan jatkovalmistella, mutta sitä tulee olennaisesti rajata. Valtiosääntöisesti kestävin malli olisi:

V2 + 48 tunnin enimmäiskesto + tuomioistuinkontrolli yli 24 tunnin säilöönotossa + vahvat lapsen oikeusturvatakeet.

Anh Tran
YDHV lakitiimi